

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ РЕФОРМУВАННЯ РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ

Усвідомлення на початку 90-х років того факту, що електроенергетична галузь перестала бути неподільною природною монополією, поклало початок реформуванню електроенергетики і впровадженню конкуренції в першу чергу у сфері виробництва електроенергії, а згодом і у сфері постачання. Зміна ставлення до електроенергетики відбулася завдяки появі таких нових технологій, які сформували можливість створення незалежних від вертикально-інтегрованих компаній електростанцій середнього розміру з цілком достатнім конкурентним потенціалом [6].

Поруч із впровадженням конкуренції на електроенергетичних ринках залишалась невирішеною значна кількість питань, пов'язаних із незадовільним станом електричних мереж, дефіцитом інвестиційних коштів та відсутністю механізмів їх залучення і повернення, дії ускладнених процедур адміністративного регулювання тарифів для різних категорій споживачів у різних регіонах тощо.

Тому проблеми ефективного ціно- і тарифоутворення на ринку електроенергії України, зменшення можливостей адміністративного впливу на управління грошовими потоками, створення сприятливого інвестиційного клімату у галузі, організації ефективної та добросовісної конкуренції у сфері генерування та постачання електричної енергії можуть бути вирішені лише шляхом докорінних і спеціально запроєктованих змін у структурі, принципах, процедурах і процесах функціонування вітчизняного електроенергетичного ринку. Виходячи з цього у 2002 р. українські фахівці в тісній співпраці з міжнародними експертами, проаналізувавши ситуацію в галузі та розглянувши можливі шляхи реформування і розвитку вітчизняного ринку електроенергії,

розробили Концепцію функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України (далі – Концепція ОРЕ), якою передбачили поетапний перехід від існуючої в Україні моделі ринку електроенергії «єдиного покупця» до повномасштабної конкурентної моделі ринку двосторонніх контрактів із балансуєчим механізмом [12].

Одночасно з цим у сучасній українській економічній науці відчувається дефіцит спеціальних наукових досліджень, присвячених проблемам реформування електроенергетики. Хоча на сьогодні в Україні і сформована сама концепція лібералізації електроенергетичного ринку з використанням досвіду таких держав, як Великобританія, Норвегія, Німеччина тощо, слід вказати, що економічний рівень розвитку й умови функціонування цієї сфери господарювання у передових країнах світу суттєво відрізнялися від українських реалій. Тому при всіх відмінностях моделей енергоринків та шляхів їх реформування у названих вище країнах, Україна має здійснити власні кроки щодо лібералізації свого електроенергетичного господарства через цільове удосконалення положень Концепції ОРЕ і, можливо, через створення нових моделей.

Варто згадати, що деякі економічні проблеми стану і розвитку вітчизняної електроенергетики, у тому числі і через призму міжнародного досвіду реформ у цій галузі, аналізувалися вітчизняними вченими-економістами Інституту економіки енергетики (м. Донецьк), регіонального філіалу НІСД у м. Дніпропетровську, інших науково-дослідних установ та організацій України, серед яких у першу чергу слід назвати роботи В. Вербинського, С. Єрмілова, М. Земляного, С. Казанського, А. Рижова, П. Старовойтова,

© Долішній Дмитро Богданович – спеціаліст-юрисконсульт.

ВАТ “Прикарпаттяобленерго”, Івано-Франківськ.

Петренко Віктор Павлович – кандидат економічних наук, доцент.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти та газу.

В. Цапліна, А. Шевцова та ін.

У зв'язку з цим, *мета і завдання* цієї статті полягають в аналізі й узагальненні міжнародного досвіду організації лібералізованих господарських відносин в електроенергетиці з одночасним формулюванням пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення вітчизняної концепції її реформування.

Аналіз світового досвіду реформування електроенергетики демонструє, що сьогодні у світі найбільш розповсюдженими є дві основні моделі доступу виробників до інфраструктури електроенергетики: модель єдиного покупця (Single Buyer) [24] і модель доступу сторонніх учасників (Third Part Access) [20].

При використанні моделі єдиного покупця (далі – ЄП) споживачі електроенергії купують електроенергію або у цього покупця, або у зарубіжних виробників. Ця модель особливо поширена у країнах, що розвиваються (Азія та Африка) [20]. Головним її недоліком вважають відсутність реальної конкуренції на ринку виробництва і постачання, оскільки існує єдиний оптовий покупець електроенергії державної форми власності, який реально диктує умови на ринку всім іншим суб'єктам. При всьому цьому модель ЄП є доцільною для використання в державах із поганою платіжною дисципліною і політичною нестабільністю, що було характерним для України у 90-ті роки.

Модель із доступом сторонніх учасників (далі – ДСУ) припускає вільний доступ у мережу регламентованих категорій покупців і продавців електроенергії та може використовувати два можливі варіанти функціонування – регульований доступ і договірний доступ сторонніх учасників.

При використанні варіанта регульованого ДСУ, доступ надається за відкрито оприлюдненими тарифами, що має місце в більшості країн ЄС і Латинської Америки.

У разі використання договірного ДСУ, вартість доступу стає предметом окремих угод. Цей варіант знайшов своє застосування в Чилі, Німеччині, Польщі, а також при

експорті/імпорті електроенергії в Бельгії та Данії. Проте ця модель потребує запровадження додаткових механізмів забезпечення балансування попиту і пропозиції електроенергії в реальному часі [15, 21]. Згідно із Концепцією ОРЕ в Україні планується впроваджувати саме договірний варіант ДСУ з балансуєчим ринком [4].

Слід вказати, що Португалія та Італія упровадили комбіновану модель (ЄП + ДСУ) [20], виходячи із плану заходів щодо реалізації положень Концепції ОРЕ. Модель подібного зразка має діяти в Україні протягом перехідного періоду до 2012 р. [4].

Таким чином, глибина реформування і найбільші досягнення з точки зору впливу останнього на створення конкурентного середовища, визначаються обраними для реформування моделями. При цьому доходимо висновку, що цей вплив спостерігається *саме на сегменті ринку виробництва і продажу електроенергії великим споживачам*, що було і є пріоритетною метою подібних реформ.

Сьогодні країни, що уже здійснили, здійснюють або завершили реструктуризацію своїх електроенергетичних господарств, можна об'єднати в кілька груп за наближенням до конкурентного ринку.

У Латинській Америці найбільшого прогресу у формуванні конкурентного ринку досягнуто в Чилі, Аргентині та Бразилії [14, 18, 22, 23].

В Австралії конкуренція на ринку електроенергії набула найбільшого поширення у штаті Вікторія, на який припадає до 23% її національного споживання.

Найбільш лібералізованими ринками електроенергії у країнах Європи є:

енергоринки Великобританії, де діє *контрактна система продажу електроенергії між виробниками і споживачами (постачальниками) із збереженням спотового ринку для балансуєчих цілей, а торгівля електроенергією і потужностями здійснюється на добу вперед на кожні півгодинні інтервали* [19, 21];

енергоринки Норвегії, Швеції, Данії, Фінляндії та Іспанії, у яких переважають пули зі спотовими цінами та торгівлею значною частиною електроенергії через біржу Nordpool;

енергоринки Німеччини, у якій використовуються двосторонні контракти зі значно меншим впливом енергетичних бірж.

Менш відкритими для конкуренції вважаються енергоринки Франції, Італії, Португалії та Греції [16, 19, 21].

Довгострокова програма перетворень електроенергетики в Китаї, прийнята ще у 1988 р., припускає її поетапне реформування і зростання інвестицій у галузь із впровадженням елементів конкуренції аж після 2010 р. [17].

Що ж стосується України, то створення такого обов'язкового елемента конкурентного ринку, як енергетична біржа для здійснення торгівлі електричною енергією заплановано тільки на 2011 р. [5], а, зважаючи на традиційну стриманість ринкових реформ у галузі, ця дата може бути відстрочена.

Виходячи із Концепції ОРЕ ринок електроенергії України функціонуватиме саме за *контрактною системою* продажу електроенергії між виробниками і споживачами (постачальниками) із *збереженням ОРЕ* для балансуючих цілей. При цьому великі споживачі будь-якої сфери ділової активності й будь-якого регіону матимуть право укласти прямі договори з виробниками електроенергії, тобто “в обхід” обленерго обирати незалежних постачальників свого регіону. У зв'язку з цим на регіональних ринках слід очікувати появи незалежних постачальників електроенергії, які, не маючи власної розподільчої електромережі, матимуть можливість забезпечувати електричною енергією кінцевих споживачів шляхом використання існуючих електромереж обленерго і сплачуючи обленерго відповідні кошти за надання технічної можливості постачати електричну енергію кінцевим споживачам у регіоні. Окрім цього, ми вважаємо, що у світлі встановлення зеленого тарифу [2] існує

велика ймовірність появи на ринку незалежних виробників електричної енергії з альтернативних джерел. Усе це, на нашу думку, впливаючи спочатку досить несуттєво на обсяги споживання електроенергії у сферах ділової діяльності і регіонах, згодом може кардинальним чином змінити склад учасників ринку виробництва і постачання електроенергії в країні.

Усе вищевказане дозволяє встановити загальну послідовність доцільної і поступової лібералізації ринку електроенергії з урахуванням загальносвітових тенденцій комплексного і взаємопогодженого розвитку енергогенеруючих, енергорозподільчих і енергопостачальних компаній та сформулювати ряд загальних принципів і рекомендацій, які можуть бути з корисними наслідками застосовані в Україні.

I. Реформування електроенергетичного сектору має започатковуватись зі створення єдиної, чіткої і прозорої правової бази. З досвіду реформування енергоринків більшості країн це загалом досягалося у формі ухвалення відповідних законодавчих актів, які сигналізували про наміри держави і вказували на детерміновані зобов'язання щодо оголошених реформ, знижували ризики (як, наприклад, право власності і процедури вирішень спорів) як для потенційних інвесторів, так і для діючих суб'єктів ринку.

Таким чином, умовою реформування електроенергетичного ринку ставало переведення господарських відносин із сфери адміністративного регулювання у сферу цивільного права, зняття адміністративних бар'єрів на шляху інвестицій, зменшення залежності існуючих і нових господарюючих суб'єктів від адміністративного впливу [20-22], а дерегулювання цін на електроенергію поєднувалося із зняттям адміністративних та інших обмежень на ринках палива (вугілля, газ) для електростанцій. Прикладом такого підходу можна вважати той факт, що до початку реформування сфери електроенергетики в Англії була проведена приватизація газової галузі, а реформування вугільної галузі, яка на той час знаходилась у власності держави, відбувалося паралельно із

лібералізацією електроенергетичного сектору [19, 21].

II. *Проведення реформ потребує адекватної реструктуризації сектору господарювання.* Головна мета реструктуризації – відокремити потенційно конкурентні види діяльності (виробництво і постачання) від природно-монопольних сегментів (передача і розподіл). Головним аргументом цього має бути те, що основа неефективності криється саме у секторі постачання, найбільш наближеному до споживача, а також у наявності значного потенціалу в удосконаленні продуктивності процесів у сегменті розподілу електроенергії [20].

Одним із найбільш часто вживаних інструментів реструктуризації галузі в країнах, що здійснювали реформування електроенергетичного комплексу, був так званий прийом «вертикальної дезінтеграції», використання якого дозволяло розділити компанії по видах діяльності (генерація, передача, розподіл і постачання), забезпечити їх фінансову прозорість, а також застосовувати різні види регулювання до різних видів діяльності.

Варто зазначити, що в Україні відокремлення потенційно конкурентних видів діяльності від природно-монопольних відбулось ще під час реструктуризації галузі у 90-х роках. Так, на базі обласних підприємств електромереж були створені обленерго у формі відкритих акціонерних товариств, контрольні пакети акцій деяких із них уже приватизовані (до статутних фондів обленерго передано розподільчі та високовольтні електромережі), і управління магістральних електричних мереж НАК «Укренерго», що знаходиться у власності держави. На базі ж теплових електричних станцій були створені акціонерні товариства, контрольні пакети акцій яких теж знаходяться у власності держави.

Одночасно з цим, директивами Європейського Парламенту та Ради ЄС допускається також використання вертикальної та горизонтальної інтеграції з обов'язковим веденням роздільного фінансового обліку [1]. Цим шляхом, зокрема, пішла Німеччина. Вертикальна інтеграція була використана також у Франції та Швейцарії, Російській Федерації [6].

Концепція ОРЕ теж допускає можливість вертикальної інтеграції електроенергетичних компаній в Україні із веденням окремого бухгалтерського обліку за видами діяльності суб'єктів ринку електроенергії [5]. Так, для прикладу, обленерго здійснює розподіл і постачання електроенергії в регіонах, а тому зобов'язане вести окремий облік за цими двома видами господарської діяльності.

III. *Бізнес із розподілу електроенергії має підлягати чіткому регулюванню.* Певні питання, як от правила доступу до мережі, мають бути вирішеними ще до моменту зміни структури і форми власності. Відмова зробити це неминуче проявиться у зменшенні ціни, яку приватні інвестори будуть готові заплатити за розподільчі мережі, а також у здійсненні майбутніх інвестицій у придбанні активів, розширення й удосконалення інфраструктури.

Так, наприклад, незадовільний стан розподільчих електричних мереж у більшості регіонів зумовлений дефіцитом інвестиційних коштів та відсутністю будь-якого іншого механізму їх залучення чи повернення в обленерго, ніж через процедуру адміністративного встановлення тарифів.

IV. *Існуючі потужності з генерування електроенергії мають бути розділеними на самостійні господарюючі одиниці, які в перспективі конкуруватимуть на ринку оптової електроенергії.* Суть такого заходу полягає в тому, що ефективна конкуренція і ринково-орієнтовані угоди потребують присутності на ринку декількох незалежних виробників електроенергії. Критично важливим завданням на цій стадії реформування є створення достатньої кількості господарюючих одиниць із різними потужностями генерації електроенергії для конкурентоспроможного ринку. При цьому важливо уникнути появи на ринку суб'єктів із домінуючими позиціями, що може призвести до його монополізації та ускладнення доступу для нових виробників електроенергії. Так, наприклад, у західному регіоні України сьогодні є потужний виробник електричної енергії – ВАТ «Західенерго» (Добротвірська і Бурштинська ТЕС). Тому для підсистем нижчого рівня, як

от регіон країни, конкуренція з'являлась згодом через вхід нових суб'єктів господарювання в сектори електроенергетики та через зростання попиту на електроенергію. Однак поява нових суб'єктів часто буває повільним процесом і потребує часу для створення реальної конкуренції на ринку електроенергії.

V. *Приватизацію електроенергетичних об'єктів слід розпочинати із сегмента розподілу електроенергії.* Це необхідно тому, що розподільчі компанії виступають контрагентами для виробників електроенергії в більшості ринкових угод, у зв'язку з чим приватизація генеруючої потужності може мати місце тільки після чіткого визначення структури, регулювань і прав власності у розподільчих компаніях. При цьому продаж новим власникам існуючих активів у генерації, розподілі чи постачанні електроенергії, не був ні необхідною, ні достатньою умовою реформування електроенергетики, так само як ні необхідним, ні достатнім інструментом залучення інвестицій.

VI. *Задля зниження ризиків реформування, слід урахувати тривалі процеси глобалізації, консолідації та диверсифікації енергобізнесу і географічно, і за видами послуг.* Це обумовлено сповільненням зростання попиту на електроенергію в розвинених країнах, бажанням збільшити прибутки та вартість активів, зниженням міжнародних бар'єрів для руху товарів, капіталів, робочої сили тощо. Диверсифікація компаній відбувається шляхом виходу на суміжні ринки послуг (газ, водопостачання, тепlopостачання) або за рахунок розширення переліку послуг (наприклад, у сфері зв'язку). Як приклад – злиття енергетичних і газових компаній, виходячи з того, що маркетинг електроенергетики багато в чому схожий з маркетингом газу, продаж електроенергії та газу, як правило, відбувається в тому ж бізнес-середовищі і спрямований на одних і тих же споживачів, із використанням схожих інфраструктур.

Таким чином, аналіз світового досвіду реформування електроенергетики, вочевидь

демонструє, що основна мета, яка ставилась при проведенні реформ у різних країнах світу, полягала у *підвищенні ефективності та надійності роботи їх електроенергетичних галузей*, що передбачається і Концепцією ОРЕ. При цьому ставились і додаткові завдання, які в Концепції ОРЕ відсутні:

зниження вартості електроенергії для споживачів (Великобританія, Аргентина, Австралія) [19, 21, 22];

залучення іноземних інвестицій у галузь (Бразилія, Аргентина) [18];

згладжування різниці в цінах на електроенергію в різних регіонах країни (Норвегія, США) [21];

підвищення ефективності інвестування в розвиток інфраструктури електроенергетики з метою підвищення конкурентоспроможності національних виробників (Австралія) [21].

Реалізація Концепції ОРЕ і лібералізація ринку електроенергії в Україні нададуть право великим промисловим підприємствам регіональних підсистем, «в обхід» обленерго, укласти прямі договори з електростанціями на постачання необхідних обсягів електроенергії за договірними цінами, а виробникам дозволить продавати електроенергію за прямими угодами (а в майбутньому – через біржу). Такі зміни зроблять електроенергетичний ринок привабливішим для інвесторів і сприятимуть залученню інвестицій у галузь, впливатимуть на зниження ціни на електроенергію (у першу чергу, для промислових підприємств) за рахунок поступового формування у регіонах конкуренції у секторі постачання.

Однак, слід зауважити, що, зважаючи на складність і тривалість процесу реформування вітчизняної електроенергетичної галузі, першим сегментом ринку електроенергії, де може і має сформуватися конкуренція, стануть послуги з постачання електроенергії. Створення ж реального конкурентного середовища на ринку постачання і реального відокремлення цієї діяльності від діяльності з розподілу електроенергії, у першу чергу, при наявному обліку електроенергії на межі магістральних і розподільних мереж,

потребує створення системи автоматизованого погодинного обліку електроенергії протягом усього технологічного ланцюга від виробництва електроенергії до її кінцевого споживача. Саме це забезпечить підвищення економічної ефективності функціонування енергосистем держави в цілому та її регіональних підсистем зокрема. Одночасно з цим поява у регіонах України незалежних постачальників стане містком до формування повноцінного конкурентного ринку постачання електроенергії у кожному регіоні та шляхом до більш ефективної системи господарювання через залучення організаційних (найбільш дешевих) резервів [11].

Тому сьогодні енергетичні компанії (як генеруючі, так і обленерго) мають усвідомлено готуватися до лібералізації ринку електроенергії шляхом створення стратегічних планів свого розвитку як у масштабах регіону, так і держави в цілому. А ті енергетичні компанії, які мають плани розвитку, мають також переглянути діючі стратегії, або сформувані нові ефективні корпоративні стратегії розвитку в умовах конкурентного ринку електроенергії.

Що стосується законодавства, то діюче в Україні галузеве законодавство і нормативно-правове забезпечення потребує значного вдосконалення, а саме:

існуючі адміністративні процедури регулювання мають бути замінені ефективнішими процедурами ухвалення рішень, заснованими на принципах незалежності регулюючих органів і змагальності сторін;

існуюча система ціноутворення на електроенергію потребує поетапного переходу до ринкових механізмів (суб'єкти повинні мати право самостійно, на договірній основі, будувати свої відносини) з усуненням перехресного субсидування між різними групами споживачів електроенергії (в основному промисловістю і населенням).

Окрім того, одним із найважливіших інструментів розвитку електроенергетики України є зняття бар'єрів на шляху появи нових незалежних виробників електроенергії та постачальників енергокомпаній у регіонах.

На жаль, сьогодні в Україні ще відсутні закони «Про ринок електричної енергії» і «Про державне регулювання в енергетиці», не прийнято «Правила комерційного обліку» і відповідні «Кодекси електричних мереж», що було задекларовано у Концепції ОРЕ і Плані заходів [4, 5].

На нашу думку, одним із способів забезпечення надійного енергопостачання регіону слід вважати створення вертикально-інтегрованих компаній, існування яких абсолютно не є перешкодою встановлення ринкових відносин в електроенергетиці. Консолідація компаній у конкурентному середовищі сприятиме як зниженню витрат, так і підвищенню їх інвестиційної привабливості. Тому перед електроенергетичними компаніями стоятиме питання пошуку шляхів консолідації та диверсифікації своєї діяльності у регіонах, із введенням системи контролінгу й окремого обліку за всіма видами діяльності як необхідної умови ефективного функціонування ринку.

На завершення слід сказати, що, хоча конкуренція у сегменті виробництва електроенергії є необхідною умовою становлення і розвитку сучасного вітчизняного енергоринку, сьогоднішня кризова ситуація у світовій економіці і падіння ринкової вартості більшості компаній, на нашу думку, робить оголошену урядом України програму приватизації генеруючих і розподільчих енергокомпаній із метою створення на ринку незалежних виробників електроенергії у 2009 р. передчасною. Більш доцільним у цій ситуації виглядає шлях приватизації цих компаній на завершальному етапі реформування галузі в умовах діючого ринку двосторонніх договорів.

Тому подальші дослідження слід спрямувати на розробку моделей управління конкурентоспроможністю електроенергетичних підприємств в існуючому недосконалому вітчизняному регуляторному середовищі, а саме:

обленерго, які, будучи до недавнього часу природними монополістами регіонального ринку розподілу і постачання електроенергії, перебували поза

конкуренцією і не звикли до умов змагання на ринку постачання електроенергії;

виробників електричної енергії, які в умовах лібералізації ринку будуть змушені освоювати мистецтво прямої співпраці зі споживачем (як кінцевим, так і проміжним) і «боротьби за нього».

Література

1. Директива 2003/54/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу стосовно спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії, яка скасовує Директиву 96/92/ЄС. – ІАЦ Ліга:Закон, 2008.

2. Закон України «Про електроенергетику». – ІАЦ Ліга:Закон, 2008.

3. Програма інтеграції України до Європейського Союзу (Програму схвалено Указом Президента № 1072/2000 від 14.09.2000 р.). – ІАЦ Ліга:Закон, 2008.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 р. № 1789 “Про схвалення Концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України”. – ІАЦ Ліга:Закон, 2008.

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.11.2007 р. № 1056-р “Про схвалення плану заходів щодо реалізації положень Концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України”. – ІАЦ Ліга:Закон, 2008.

6. О единой государственной концепции реформирования электроэнергетики. Доклад. Том 1. – Рабочая группа президиума Государственного совета Российской Федерации по вопросам реформирования электроэнергетики. – М., 2001.

7. Матеріали науково-практичної конференції "Реформування ринку електричної енергії України – перехід до ринку двосторонніх договорів і балансуємого ринку". – <http://www.er.gov.ua/doc.php?f=2098>.

8. Єрмілов С. Формування конкурентних енергоринків в Україні. – http://www.me.gov.ua/file/link/107824/file/UE10-2007_Er.pdf.

9. Енергетичні ринки України: напрями розвитку і вдосконалення / Тематична

доповідь. – <http://www.niss.gov.ua/Evointeg/Prez1/roz3.htm>.

10. Казанський С. Світовий досвід організації оптових ринків електричної енергії // Електропанорама. – 2008. – № 1-2.

11. Проблеми розвитку конкуренції на ринку електроенергії. – http://experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=10931.

12. Цаплін В. Перехід до нової моделі ринку електроенергії в Україні // Електропанорама. – 2008. – №11.

13. Старовойтов П. Організаційні моделі формування енергетичних ринків // Економіка АПК. – 2003. – № 3(101). – С. 112-116.

14. Araújo, J.L. Investment in the Brazilian ESI – What Went Wrong? What Should be Done?. – Instituto de Economia da Universidade Federal do Rio de Janeiro, 2001.

15. Bacon, R. W. and J. Besant-Jones. Global Electric Power Reform, Privatization and Liberalization of the Electric Power Industry in Developing Countries, Annual Review Energy and the Environment, 26:331-359, 2001.

16. Bye, T. and Hope, E. Deregulation of Electricity Markets – The Norwegian Experience, Discussion Paper № 433, Research Department, Statistics Norway, September 2005.

17. Emily T. Yeh and Joanna I. Lewis. State Power and the Logic of Reform in China's Electricity Sector // The Energy Journal. – 1/1/2008.

18. Fischer, R. and Serra, P. Regulating the Electricity Sector in Latin America, Economics, Fall, 2000. – P. 155-218.

19. Jamasb T., Pollitt M.G.. Incentive Regulation of Electricity Distribution Networks: Lessons of Experience from Britain // Faculty of Economics - Judge Business School, University of Cambridge. – 13 February 2007.

20. Jamasb T. Reform and regulation of the Electricity sector in developing countries // Department of Applied Economics, University of Cambridge. – August 2002.

21. Lessons from Liberalised Electricity Markets. – International Energy Agency, OECD/IEA. – 2005

22. Michael G. Pollitt. Electricity Reform in Argentina: Lessons for Developing Countries

// Cambridge Working Papers in Economics,
University of Cambridge. – September 2004.

23. Pollitt, M.G. Electricity Reform in
Argentina – Lessons for Developing Countries,
CMI Electricity Project Working Paper, 2004.

24. World Bank. The Single-Buyer Model:
A Dangerous Path Toward Competitive
Electricity Markets, Public Policy for the Private
Sector. – Washington: DC. Note № 225,
September 2000.